

DE GRAFPLAAT VAN TRISTRAN VAN HALEWIJN (†1474) UIT DE O.-L.-VROUWEKERK TE OUDEN- BURG

R. VAN BELLE °

De Vlaamse palimpsestgrafplaten bewaard in Engeland vormen een niet te verwaarlozen bron voor een betere kennis van de grafplaten uit onze streken¹. Ze laten ons toe belangrijke leemten aan te vullen en bepaalde productiecentra beter te benaderen. De opzoekingen omtrent de grafplaat van Antheunis de Gryse (†1503) en echtgenote, herkomstig uit de O.-L.-Vrouwekerk te Oudenburg, lieten ons toe een bijkomende grafplaat te identificeren². Uitgaande van de gedachte dat andere grafplaten samen met deze van Antheunis de Gryse uit de vloer waren uitgebroken, hebben wij de grafschriften met betrekking tot Oudenburg, waarin vermeld is dat ze van koper waren, vergeleken met tekstfragmenten van in Engeland bewaarde palimpsesten.

° Lane 12, 8000 Brugge.

1. Een palimpsestgrafplaat is een herbruikte plaat. Zij vormde eens een grafmonument en werd op een later tijdstip op de keerzijde van een nieuwe voorstelling voorzien om opnieuw in een grafmonument te worden verwerkt. Zie ook : J. PAGE-PHILIPS, *Palimpsests. The back of Monumental Brasses*, Londen, 1980, verder aangehaald als *Palimpsests* ; ID., *Macklin's Monumental Brasses*, Londen, 1970, blz. 83 e.v.; M. NORRIS, *Brass Rubbing*, Londen, 1968, blz. 98 e.v.; ID., *Monumental Brasses*, Londen, 1977, dl. I, *The Memorials*, blz. 268 e.v.; M. STEPHENSON, *A list of palimpsest brasses in Great Britain*, Londen, 1903, verder aangehaald als *A List*. Een aantal van deze palimpsesten blijken afkomstig te zijn uit Gent. Een andere reeks fragmenten werden o.i. ontvreemd uit kerken van de kuststreek en uit Brugse bedehuizen. Deze laatste hebben een aantal specifieke kenmerken die wij terugvinden op de te Brugge nog bewaarde grafplaten. Wij hopen in een latere bijdrage hierop terug te komen.

2. R. VAN BELLE, *De grafplaat van Antheunis de Gryse (+ 1503) uit de O.-L.-Vrouwekerk te Oudenburg*, in : *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*, jg. 127 (1990), 1-2, p. 79-90; J. PAGE-PHILIPS, *Palimpsests*, dl. I, blz. 72 met afb., dl. II, blz. 124; M. STEPHENSON, *A list*, blz. 66-67.

Een aantal fragmenten behoren zonder enige twijfel tot het grafmonument van Tristran van Halewijn en zijn echtgenote (zie afbeelding 1).

Men treft vijf fragmenten aan in het grafmonument van Edward Humbarstone en Anna Welsh, gedateerd uit 1583, in de St.-Marychurch te Walkern, d.i. dezelfde tombe waarin de “de Gryse”-fragmenten werden ontdekt³. Deze fragmenten vertonen een golvende tekstband met delen van een grafschrift en florale motieven in de tussenruimten. Tussen het loofwerk bemerkt men een draakfiguur. Een banderol met de lijfspreuk “y:ly. fault.” wordt driemaal aangetroffen. Twee fragmenten zijn bewaard in de St.-Michaelchurch te Whichford, het andere bevindt zich in de kerk van Marsworth. Een laatste fragment met de voorstelling van een vierlob, met het evangelistensymbool van Marcus, nl. de leeuw, is eveneens bewaard in de kerk van Marsworth⁴.

Een handschrift uit de Koninklijke Bibliotheek te Brussel van J. Le Boucq, gedateerd 1521, geeft het grafschrift weer met de volgende beschrijving van de grafplaat (de delen van het grafschrift op de palimpsestfragmenten bewaard, werden schuingedrukt) : “En une lame de cuivre sont ces armes et escripture tenant la tombe eslevée (met in de marge de wapens Halewijn en de Bloc) *Sepulture* van Tristran van Hallewin, Willems zone die overleet int jaer 1474 up den 23sten dach in meye. Bidt god over de ziele. Hier lecht joncfrouwe *Cornelie de dochter* van Jan de Bloc, Tristran van Hallewin wijf was die versceet *int jaer* ons heeren 1489 den derden dach *van Lauwe*”⁵.

Een handschrift uit de Universiteitsbibliotheek te Gent, L.G. de Crombrugge-Loovelde⁶, alsook een handschrift van Ch. van Huerne (†1629)⁷, geven op enkele varianten na hetzelfde grafschrift weer.

3. J. PAGE-PHILIPS, *Palimpsests*, dl. I, blz. 72.

4. *Ibidem*.

5. J. LE BOUCQ, *Epitaphier des Flandres. Pays Bas et Nord de la Flandre*, 1521, Koninklijke Bibliotheek te Brussel, Fonds Merghelincq, Hs. nr. 34, f° 88r.

6. Hs. G 12.925, grafschriftenverzameling eertijds toebehorend aan L.G. de Crombrugge-Loovelde, 17de eeuw, Universiteitsbibliotheek te Gent, f° 197v.

7. Hs. gedeeltelijk uit de 16de en de 17de eeuw : *Sepulturen, grafschriften en monumenten van diversche steden van Brabant, vlaemsch en fransch Vlaenderen etc., met tafel, manuscript van mijn ouden oom Joncer Christiaen van Huerne, Dr. Rs. in Jure fil.s Augustini, geschreven inde jaeren XV ct vernieuwt anno XVIII ct benevens d'ander manuscripten vanden selven heer, voor mij en familie J. van Huerne Virtutis amore* (zonder foliëring). Privaat bezit.

De vermelding “tenant la tombe eslevée” heeft betrekking op een verheven tombe in de nabijheid zonder ligbeeld in een nis, nl. van de broer van Tristran, Diederic van Halewijn (†1472) en zijn echtgenote, Margareta de Longprés (†1464)⁸. In de O.-L.-Vrouwekapel, aan de linkerzijde van het hoogkoor, bevond zich een verheven tombe met de ligbeelden van een ridder in wapenuitrusting met zijn echtgenote, nl. Felix van Gistel (†1477) en Margareta van Halewijn (†1503)⁹. Deze laatste was de dochter van Diederic van Halewijn¹⁰. Het hier-

8. Het reeds aangehaalde hs. J. Le Boucq geeft het grafschrift als volgt weer : “En ladicté chapelle est une arcurre en la muraille ou est une tumbé eslevée mais ny a nulz personnaiges, armoiries ny escripture mais en hault de larcurre sont les armes et en la fasce de la dicte arcurre est l'épitaphe - Sepulture van mer Diederic van Hallewin Rudder, raet ende camerlinc van wilen zalegher ghedenckenessen myn heere de hertoghe van Bourgoigne grave van vlaenderen etc ende van vrouwe Marguerite van Longpres zine ghezelneden. Il y a encoire grande escripture des fondations faistes par icuelx Seigneur et Dame que laise pour cause de briefveté en la fin on voit que ledit Seigneur morut l'an 1477 le 26 de septembre et sa femme l'an 1464 le jour Saint Martin en Novembre” (f° 88r.)

9. *Ibidem*, “En l'église paroissiale au costé senestre du coeur en la chapelle nostre Dame est une tumbé eslevée de marbre polis ou est couchés ung homme armes vestus de sa cotte darmes sa femme lez luy et est icuelx tumbé au milieu de la chapelle - Chi gist noble seigneur messire Felix de Ghistelle en son vivant seigneur de Beveren et de Ousselghem conseiller et chambellan de Monseigneur le duc de Bourgoigne comte de flandre et qui trespasa le III jour de mai l'an 1477. Chi gist madame Marquerite de Halewin femme de messire Felix de Ghistelle laquelle trespasa l'an 1503 le 23e jour de février.

10. J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, Brugge, 1857, dl. 2, blz. 221, vermeldt verkeerdelijk dat ze de dochter is van Tristran van Halewijn. Margareta huwde een eerste maal met Felix van Gistel (+1477) en een tweede maal met Antoine d'Auxy (+?). In de koormuur van de kerk is een marmeren fundatiesteen bewaard (h. 83 cm, l. 103 cm) met de hierna volgende tekst :

D O M

EN LAN 1464 MESSIRE THIERY DE HALLEWYN CHEVALIER,
FONDA ET DOTA VNE MESSE ET LES SEPT HEVRES CANONIAVX
A PERPETVITE, QUI SE CHANTENT TOUS LES IOVRS EN CESTE
EGLISE DESQVELZ IL ET SES HERITIERS SONT PATRONS, AVQVEL
ONT SVCCEDÉZ MESSIRE ANTH(OIN)E D'AVXY CHEVALLIER DE TOISON
DOR MARY DE MADAME MARGVERITE DE HALLEWYN FILLE
DUDICT THIERY ET A CEVLX MESSIRE ANTH(OIN)E D'AVXY CHEVALLIER
SEIGNEVR DELA TOVR MARY DE MADAME ANTONETTE DE
BRVNETEL LEVR FILX, A CEVLX MESSIRE ANTH(OIN)E D'AVXY FILX
MARY DE MADAME ANNE DE MIREMONT, A CEVLX MESSIRE
LOYS D'AVXY CHEVALLIER SEIGNEVR DE LA TOVR FILX, A
ICELLVY MADAME IEHANNE D'AVXY SA SOEVR AISNEE
FEMME DE MESSIRE ANTHOINE DE BLECOVR CHEVALLIER DV
Ste ESPRIT SEIGNEVR DE BETANCOVRT, DELAISSANTS POVR

boven vermelde handschrift van J. le Boucq geeft in schets, evenwel zonder kleuren, het wapenschild van de familie Halewijn weer. Het wapen van Diederic van Halewijn is er bekroond met een helmteken nl. een leeuw uit het schild tussen een vlucht van hermelijn; de wrong is eveneens van hermelijn¹¹. Hiernaast is een banderol afgebeeld met dezelfde familielijfspreuk als op de palimpsestfragmenten, nl. “y ly fault” in het Nederlands te vertalen als “het moet” (zie afbeelding 2)¹².

Het handschrift L.G. de Cromburgghe-Loovelde uit Gent, waar de wapenschilden gekleurd in voorkomen, laten ons toe het wapen van deze familietak te beschrijven als volgt : “van zilver, met een ingeschulpte rand van azuur, drie klauwende leeuwen van sabel, gekroond (getongd en genageld) van goud, twee één, in het hart een schild van zilver met een kruis van sabel beladen met vijf schelpen van goud”¹³. Het wapenschild van Cornelia de Bloc wordt er als volgt afgebeeld : “van keel met een ankerkruis van zilver”¹⁴. Het weze aangestipt dat één der grafplatingfragmenten een deel van een medaillon vertoont met de punt van een wapenschild dat aan de rand ingeschulpt is (fragment nr. 291 L8). Men mag bijgevolg aannemen dat de koperen omlijsting van de zerk op de hoeken de gebruikelijke evangelisten vertoonde en in het midden van de lange zijden een medaillon met de respectievelijke wapenschilden “Halewijn” en “de Bloc”.

Tristran en Diederic waren de zonen van Willem van Halewijn. Diederic was raadgever en kamerheer van hertog Filips van Bourgondië en baljuw van Oudenburg. Beide broers trokken op bedevaart naar Rome in 1450, toen dit tot een heilig jaar werd uitgeroepen. Het cartularium vermeldt in dit opzicht “It upten IXsten dach in sporcle

LEVRs ENFANS MASLES VIVANS MESSIRES CHAERLES,
FRANCHOIS ET HERY DE BLECOVRT CHEVALLIERS,
AVSQVELZ VIVANS DIEV DONNE PROSPERITE ET AVX
DEFFVUNCTZ REPOS ETERNEL, AINSY SOIT IL,
1630

11. J. LE BOUCQ, *a.w.*, f° 88r.

12. Het weze aangestipt dat de strijdkreet van deze familie als volgt is : “Halewijn ! Halewijn !”. Zie A. O’KELLY DE GALWAY, *Dictionnaire des cris d’armes et de familles nobles et autres de la Belgique ancienne et moderne*, Brussel, 1865, p. 82.

13. Hs. G 13.925, L.G. de Cromburgghe-Loovelde, f° 197v.

14. *Ibidem*.

ghesonden onse baillu Diederic van Halewyn ende Trystram zinen broedre alsi trocken te Romewaert iii.k.wyns, iii.k.iiiij sp.”¹⁵.

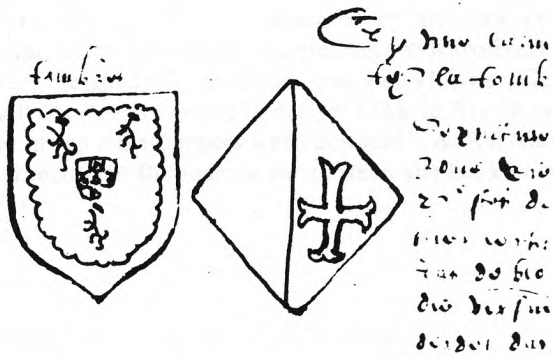
Verder wordt Tristran vermeld als beheerder van een deel van de feodale goederen toebehorend aan de proostdij te Brugge¹⁶. Tristran van Halewijn en zijn vrouw Cornelia de Bloc stichtten op 1 maart 1473 zes missen op elke weekdag te celebreren aan het Maria-altaar in het noordkoor tot verheffing van de erediens, ter ere van God, Maria en alle heiligen¹⁷. Na de mis diende de celebrant naar het graf van de stichters te gaan waar een de Profundis en collecten zouden gelezen worden voor hun zielerust en voor alle overleden gelovigen. Zij gaven daartoe een eeuwige rente van 6 pd. gr. Tournois Vlaamse munt, jaarlijks te betalen aan de kerk, bezet op grond en huizen in de hierna volgende ambachten, parochies en plaatsen: 2 pd. gr. op 2 molens staande in het dorp Wilravenszide binnen de grenzen van de parochie van Middelkerke in het bisdom Doornik ; tevens wordt de voorwaarde gesteld dat als één van de molens door zeewind of brand of door nalatigheid omvalt of teniet gaat de andere de last van de 2 pd. moet dragen totdat de molen hersteld is in zijn vroegere staat ; 2,3 pd. gr. op een huis in Brugge in de Zouterstraat, genaamd “Den Diamant”, gelegen tussen de huizen van “Tibanille” en van “De Braeckere”¹⁸; 3,1 pd. gr. op een hofstede en gronden zoals beschreven hierna : een huis en hofstede in het ambacht en parochie van Klemskerke, zuidwest van de kerk, Jan Jacobszoon Woutermans’ hofstede, 24 gemeten 59 roeden lands ; indien de stichters de rente zouden willen verkopen of wegnemen van de goederen waarop ze bezet zijn dan kan de kerkfabriek deze rente kopen voor elk 24 ponden van dezelfde munt. De akte werd opgesteld ten huize van Johannes van Goes in Oudenburg in tegenwoordigheid van verschillende getuigen en de notaris Audomarus De Pratis (Van der Weyden) tekende eigenhandig voor de vereiste geldigheid.

15. E. FEYS en D. VAN DE CASTEELE, *Histoire d’Oudenbourg*, Brugge, 1873, blz. 418.

16. J. GAILLIARD, *a.w.*, blz. 115.

17. Rijksarchief Brugge, *Kerkarchief Oudenburg*, nr. 14, fundatieakte.

18. De “Zouterstrate” is de huidige Academiestraat. Zie A. SCHOUTEET, *De straatnamen van Brugge*, Brugge, 1977, blz. 12. Wat het huis “Den diamant” betreft, zie L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Les registres des “Zestendeelen” ou le cadastre de la ville de Bruges de l’année 1580*, in : *Annales de la Société d’Emulation*, 1893, 5de serie, dl. VI, blz. 298.

Afb. 2. Wapenschild van Diederic van Halewyn (+1477) en dat van Margareta van Longprés (+1464).
 Wapenschild van Tristran van Halewyn (+1474) en dat van Cornelie de Bloc (+1489).
 Overgetekende schets uit hs. J. Le Boucq, hs. nr. 34, f° 88r.
 Copyright Kon. Bib. Brussel.

De grafplaat van Tristan van Halewijn

In het archief van de kerk is een register bewaard waarin de inkomsten van de stichtingen bijgehouden werden. Zo lezen wij dat in 1645 de oorspronkelijke stichting van zes missen per week, omwille van de verminderde inkomsten, herleid werd tot één mis per week¹⁹.

De glasramen van het koor van de O.-L.-Vrouwekerk alsook van de St.-Pietersabdij te Oudenburg vertoonden de wapens van "Halewijn" en "Gistel"²⁰.

De grafplaat van Tristran van Halewijn kende eenzelfde lot als deze van Antheunis de Gryse. Beide werden op hetzelfde tijdstip door de geuzen geroofd ofwel door de stadsautoriteiten uitgebroken en verkocht. Ze vonden hun weg naar Engeland waar een grote vraag was naar koperen platen voor funerair gebruik. Deze platen werden versneden, op de keerzijde van nieuwe gravingen voorzien, om tenslotte verwerkt te worden in een of meerdere grafmonumenten, tot het toeval de verdoken zijde weer aan het licht bracht. Het is niet uitgesloten dat bij restauraties van Engelse grafmonumenten bijkomende fragmenten zullen ontdekt worden.

19. Kerkarchief Oudenburg, nr. 64, f° 4r. en passim, o.a. f°25, 34, 40, 66 en 88.

20. E. FEYS en D. VAN DE CASTEELE, *a.w.*, p. 651.